

DR. SZABÓ KRISZTIÁN*

Kérdőjelek a büntetőeljárás törvény egyes rendelkezései kapcsán

Számos kritikai jellegű észrevétel látott már napvilágot a tíz évvel ezelőtt hatályba lépett büntetőeljárás törvénnyel¹ kapcsolatban. Akár a büntető eljárás jog tudományának, akár gyakorlatának oldaláról vizsgáljuk a Be. rendelkezéseit, az értelmezési nehézségek, a jogalkotói következetlenség, a rendszerszemléletű gondolkodás hiánya visszatérő problémát jelentenek. Egyes esetekben a jogintézmények lényegét illetően is komoly viták vannak (lásd például a tanúsegítő ügyvéd jogállását, a sértett fogalmának értelmezését a pótmagánvádas eljárásban, és a sort még hosszan folytathatnánk), gyakran viszont egy-egy részletszabály megfelelő értelmezése és alkalmazása okoz nehézséget. Jelen tanulmány keretein belül ez utóbbiakat kívánom ismertetni, elsősorban gondolatébresztő szándékkal, hiszen egyetlen és támadhatatlan megoldással sajnos nem szolgálhatok. Teljesen eltérő eredményekre juthatunk a különböző értelmezési módok alkalmazásával (elsősorban a nyelvtani és a teleologikus értelmezés között feszülő nyilvánvaló ellentmondások következtében), vagy a rendelkezésre álló szakirodalom böngészése során. Azonban a közeljövőben szükséges lenne ezeket a kérdéseket jogalkotói szinten is egyértelműen megválaszolni, ezáltal a jelenlegi bizonytalan helyzetet felszámolni, mert ezt követeli meg a büntetőeljárás valamennyi résztvevőjének érdeke.

A sértett fogalmának értelmezése

A Be. 51. § (1) bekezdése alapján sértett az, akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.² Ezt a meghatározást a Be. hatályba lépését követően, párhuzamosan a sértett pót-

magánvádlóként történő fellépése lehetőségének törvénybe iktatásával, szűkítően, annak nyelvtani jelentéstartalmát szinte figyelmen kívül hagyva kezdte el értelmezni a joggyakorlat. Ahogy a 3/2004. számú BJE határozat leszögezte, a „több mint száz éve azonos szabályozás alapján mindeddig nem merült fel az értelmezés szükségessége abban a kérdésben, hogy a büntetőeljárásban ki lehet sértett, illetve ki gyakorolhatja a sértetti jogokat.”³ Ez a helyzet megváltozott, és napjainkra már elengedhetlenné vált a bizonytalan tar-

talmú sértett-fogalom pontos meghatározása. A részletes elemzést mellőzve egy gyakorlati példán keresztül szeretném érzékeltetni, hogy a jelenlegi törvényi definíció és a joggyakorlat által elfogadott jelentéstartalom egyáltalán nem fedik egymást, a kettő közül valamelyik biztosan korrekcióra szorul. Egyedi ügyben a feljelentő egy Európai Unió pályázaton nyertes magánszemély volt, akinek az aláírását meghamisítva más személyek a támogatási szerződés módosítása iránti kérelem benyújtásával az elnyert összeget a maguk részére kívánták megszerezni. A bizonyítás során kirendelt igazságügyi-írasszakértő megállapította, hogy a kérdéses dokumentumokon nem a feljelentőtől származó aláírások szerepelnek, azonban az egyébként hiányosan lefolytatott nyomozás eredményeként az eljáró hatóság a költségvetési csalás és magánokirat-hamisítás miatti nyomozást megszüntette. A feljelentő panasszal élt, amelyet érdemi vizsgálat nélkül az illetékes ügyészség arra hivatkozással utasított el, hogy a feljelentő nem sértette a bűncselekménynek, így már a panaszjogra történő kioktatása is hibás volt a nyomozást megszüntető határozatban. A sértett Be.-beli fogalmát igen nehezen lehetne akként értelmezni, hogy a konkrét esetben a feljelentő jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény ne sértette vagy veszélyeztette volna, hiszen a bűncselekmény révén elesett az őt megillető támogatástól, a megvalósítás sem történhetett meg, ezzel összefüggésben jelentős erkölcsi és anyagi kár érte. Természetesen a védett jogi tárgy, vagy a passzív alany büntető anyagi jogi fogalma nem azonos a sértett büntető eljárásjogi meghatározásával, az adott ügyben azonban mégis mintha ezek keveredtek

³ 3/2004. számú BJE határozat

² Alkotmánybíróság a 42/2005. (XI. 14.) AB számú határozatával ugyan a jogegységi határozatot megsemmisítette, azonban ennek oka nem a sértett törvényi fogalmával kapcsolatos értelmezés volt, mert a Be. 51. § (1) bekezdése alkotmányellenességének megállapítására irányuló indítvány elutasításra került.

* ügyvéd, PhD, egyetemi adjunktus (DE-ÁJK)

¹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.)

² A sértett fogalmáról legújabbban és legrészletesebben lásd: FÁZSI László: *A pótmagánvadás a magyar büntető eljárásjogban és a gyakorlatban*, Budapest, Patrocínium Kiadó, 2013, 91–105.

volna a jogalkalmazó felfogásában. Erre utal egyébként az 1942/2009. számú büntető elvi határozat tartalma is, amely szerint „a Be. 51. § (1) bekezdésében megjelölt sértetti fogalom meglehetősen tág kört ölel fel, hiszen közvetve minden bűncselekmény előidézhetséges sérelmet”, ezért a határozat inkább a passzív alany fogalmába beletartozó személyeket tekinti sértettnek. Erre viszont a Be. semmiféle utalást nem tartalmaz, mint ahogy a közvetlen vagy közvetett sérelem fogalmat sem használja. Jelen ügyben úgy gondolom, hogy a feljelentőt ért közvetlen sérelem nehezen lenne elvitatható. Természetesen a jogalkalmazásban meghonosodott megközelítés is elfogadható, azonban ebben az esetben a sértett törvényi fogalmát ehhez kell igazítani. A hatályos törvényi meghatározást indokolatlanul leszűkítő értelmezés az ismertetett ügyben felveti a sértettként el nem ismert feljelentő részéről a hatékony jogorvoslathoz fűződő jog sérelmét is, amelyet az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) 13. cikke tartalmaz. Ebből következően a közeljövőben a strasbourgi ügyek száma vélhetően eggyel gyarapodik.

A résztvevők eljárési jogainak lényeges korlátozása

A Be. 78. § (4) bekezdése alapján nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárési jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg. Jómagam, aki alapvetően védői oldalról vizsgálom és tapasztalom a Be. rendelkezéseinek gyakorlati megvalósulását, rendkívül indokoltnak tartottam, hogy a 2003. július 1. napján hatályba lépett büntetőeljárás törvényben a tanú érdekében eljáró ügyvéd jogintézménye mellett a 78. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezések hatályba lépjenek. Tíz év elteltével úgy gondolom, hogy ez a két jogszabályhely a valóságban nem tudott érvényre jutni, a jogalkalmazó szervek a jól bevett gyakorlatukat féltve súlytalanná tették azokat. Miden büntetőeljárással foglalkozó elméleti és gyakorlati szakember számára evidencia például, hogy az eljárás kezdeti szakaszában nyomozástaktikai szempontok alapján tanúként kerülnek kihallgatásra olyan személyek, akikből a hatóságok által is előrelátható módon hamarosan gyanúsítottak lesznek. Ezen eljárás helytelenségére Tóth Mihály professzor már az 1980-as évek elején felhívta a figyelmet⁴, ennek ellenére napjainkra ez elfogadottá vált. A tanú érdekében eljáró ügyvéd jogintézménye megakadályozta az ilyen tanúk esetében (is) az eljáró hatóságok kontroll nélküli nyomásgyakorlását, súlyosabb esetekben fenyegetését, ezért elfogadhatatlan számomra az ügyvédi jelenlét lehetőségének

sértett-tanúkra történő redukálása 2012. január 1. napjától kezdődően.⁶ A Be. 78. § (4) bekezdésében meghatározott „más tiltott módon” és „a résztvevők eljárési jogainak lényeges korlátozásával” fordulat pedig olyan súlytalan, hogy még példát is nehéz lenne hozni a praktikumból az alkalmazásukra. Jellemző, hogy a konkrét büntetőügyben eljáró ítélkező bíróságok semmilyen jogsértést – különösen olyan súlyú jogsértést, amely az adott bizonyítási eszköz felhasználásának tilalmát eredményezné – nem láttak abban, amikor a védőt nem olyan módon értesítette a nyomozó hatóság a gyanúsított kihallgatásáról, hogy azon ténylegesen részt tudjon venni. Alkotmányjogi panasz folytán kellett az Alkotmánybíróságnak a 8/2013. (III. 1.) AB határozatban rögzítenie, miszerint a Be. 48. § (1) bekezdésének helyes alkalmazása során a védőt a terhelti kihallgatás helyéről és időpontjáról igazolható módon, olyan időben kell értesíteni, hogy a kirendelt védőnek lehetősége legyen az eljárás törvényben foglalt jogait gyakorolni és a terhelti kihallgatáson részt venni. Ilyen értesítés elmaradása esetén a terhelt vallomása bizonyítékként nem értékelhető.⁷ Jól mutatja a kialakult büntetőeljárás gyakorlatban a védelem súlytalanságát és a védelmet megillető jogok lényeges korlátozásának megítélését, hogy az ügyben eljáró törvényszék álláspontja szerint „a kirendelt védő értesítésének elmaradása a terhelti kihallgatás tervezett időpontjáról nem jelenti a védekezéshez való jog lényeges korlátozását. Ennek okaként a törvényszéki ítélet indokolása azt tartalmazza, hogy a Be. kifejezetten nevesíti azokat az eljárás szabálysértéseket, amelyek a vallomás bizonyítékként történő értékelését kizárják. Ilyen jellegű eljárás szabálysértésként a jogalkotó kizárólag a Be. 117. § (2) bekezdésében foglalt, »Miranda formulaként« ismert figyelemztetés elmulasztását nevesíti.”⁸ Az ítélkező bíróság álláspontja szerint tehát csak a Miranda-elv megsértése tekinthető lényeges korlátozásnak a védelem jogait illetően. Ha ezt a gyakorlatban meghonosodott vélekedést elfogadjuk, akkor mégis mi értelme van a Be. 78. § (4) bekezdés második és harmadik fordulatainak? Sem a nyelvtani, sem a teleologikus értelmezés alapján nem alátámasztható az eljáró hatóságok idézett okfejtésben tükröződő felfogása, mégis ez a bevett gyakorlat. Az idézett Be. rendelkezések tehát jelenleg inkább üres gumiszabályok, mint valódi tartalommal bíró garanciális elemek, ami a XXI. században elgondolkodtató és elszomorító tény. Azt is leszögezhetjük, hogy az eljáró hatóságok értesítési gyakorlata az AB határozat alapján semmit sem változott, de amíg a bizonyítás szempontjából legalább a semmisség jogkövetkezménye irányadó, az eljárás szabálysértések tekintetében még ez sem mondható el. Amennyiben például az ügyész telefonon megkísérli egy alkalommal a védőt értesíteni a személyi szabadságot elvonó kényszerintézkedés tárgyában tartandó ülésről, de az sikertelen (ráadásul a védő a ki-

⁴ 1942/2009. számú büntető elvi határozat

⁵ Tóth Mihály: *Egy helytelen „joggyakorlat” a veszélyesek bizonyításánál*, Belügyi Szemle, 1980, 8. szám, 61–63.

⁶ Erről részletesen: SZABÓ Krisztián: *Zsákutcában*, Ügyvédek Lapja, 2012, 3. szám, 23–26.

⁷ 8/2013. (III. 1.) AB határozat 1. pont

⁸ 8/2013. (III. 1.) AB határozat indokolása 1. pont

jelzőn megjelenő „magántelefonszám”-ot vissza sem tudja hívni), úgy az ülés a védő távollétében szabályszerűen megtartható, holott az értesítés ezen módja nyilvánvalóan ellentétes az AB határozatban foglaltakkal.

A lakhelyelhagyási tilalom fenntartásának szükségessége

A Be. 137. § (6) bekezdése alapján, amennyiben a bíróság a lakhelyelhagyási tilalmat a vádirat benyújtása előtt rendelte el, és azóta hat hónap eltelt anélkül, hogy az ügyész vádat emelt volna, a tilalom fenntartásának szükségességét a bíróság megvizsgálja. Nyilvánvalóan a lakhelyelhagyási tilalom nem elvonja, hanem „csak” korlátozza a terhelt személyi szabadságát, ezért a jogalkotó nem tartja szükségesnek a kényszerintézkedés az időről-időre történő felülvizsgálatát. A Be. idézett rendelkezése a helyes értelmezés szerint csupán egy alkalommal, a lakhelyelhagyási tilalom elrendelését követő hat hónap elteltével írja elő a fenntartás indokoltságának vizsgálatát, amennyiben az ügyési vádemelésre még nem került sor. A hat hónapos vizsgálat nélkül a terhelt túlságosan hosszú ideig lehetne a kényszerintézkedés vizsgálódás nélküli hatálya alatt.⁹ A magam részéről azonban úgy vélem, hogy a szabályozás ezen módja nem kielégítő. Meghatározott személlyel szemben ugyanis a nyomozás – törvényesen – az első gyanúsítottként történő kihallgatástól számított két évig tarthat a Be. 193. § (3) bekezdésében foglaltak kivételével. Arra itt most csak egy rövid utalást tennék, hogy megítélésem szerint kétséges mennyiben felel meg a fair eljárás követelményének a BH 2005/7. számú eseti döntésben megtestesülő jogalkalmazói felfogás, amely szerint a nyomozás kétéves határidő eltelte utáni folytatása ugyan eljárási szabályt sért, de azért az ennek során beszerzett bizonyíték a vádemelés szakaszában és a bírósági eljárásban felhasználható. Az eljáró hatóságoknak a büntetőeljárás törvényességéhez és a védelmet megillető garanciális jogokhoz való viszonyára ebből is szomorú következtetések vonhatók le. Visszatérve azonban a meghatározott személlyel szembeni nyomozás kétéves időkorlátjára: abban a nem várt esetben, amennyiben a nyomozási bíró a gyanúsítottal szemben az őrizetbe vételt követően nem előzetes letartóztatást vagy házi őrizetet rendel el (bár ez Magyarországon a statisztikai adatok szerint is inkább csak elméleti lehetőség), úgy ő akár két évig is állhat a lakhelyelhagyási tilalom hatálya alatt. Ezt a Be. alapján csak az első hat hónapot követően vizsgálja felül a bíróság, és amennyiben fenntartja a tilalmat, úgy az az elsőfokú bíróság tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig, tehát elvileg még akár több mint másfél évig tarthat anélkül, hogy ez további felülvizsgálat tárgyát képezné. Ha elfogadjuk a hathónapos szabályt azon indokát, miszerint ennek hiányában a terhelt túlságosan hosszú ideig állna

a kényszerintézkedés vizsgálódás nélküli hatálya alatt, úgy mivel indokolható, hogy ennek a háromszorosát felülvizsgálat nélkül töltheti? Mi sarkallja ilyen esetben a nyomozó hatóságot és az ügyészt arra, hogy minél előbb befejezze a nyomozást, és ne kerüljön sor a mindenképpen szükséges időtartamot meghaladóan a terhelt személyi szabadságának korlátozására? Az a némileg cinikus jogalkotói álláspont vezethető le a Be. 137. § (6) bekezdésének hatályos szabályából, miszerint a terhelt örüljön, hogy nem előzetes letartóztatásban vagy házi őrizetben van, azt a több mint másfél évet meg bírja ki valahogy bírói kontroll nélkül. Véleményem szerint a folyamatos hathónapos felülvizsgálat indokolt lenne a lakhelyelhagyási tilalom esetében is, az egyszeri kontroll a fentiek okán némileg következtelen és kevésbé indokolható megoldásnak tekinthető.

A vádemelés elhalasztásának kivételes esete

A Be. 222/A. § alapján különös méltánylást érdemlő esetben a vádemelés ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt is elhalasztható, ez esetben a vádelhalasztás tartama a törvényben meghatározott büntetési tétellel azonos. A vádemelés tartamának ilyen módon történő meghatározása meglehetősen pontatlan, hiszen például az egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés esetén nehezen lehetne megmondani, hogy ezzel a büntetési tétellel milyen tartamú elhalasztás azonos. A helyes értelmezés szerint a vádelhalasztás tartamát ilyen esetben a törvényben meghatározott büntetési tétel *kereite között* kell megállapítani. Célszerű lenne a félreérthető jogszabályszóveg egyértelművé tétele ennek megfelelően.

A tanú korábbi vallomásának ismertetése és felolvasása

A Be. 296. § (2) bekezdése szerint a tanács elnöke a tanúnak a nyomozás során tett vallomását az ügyésznek a 217. § (3) bekezdés *h*) pontja alapján vádiratban tett indítványára felolvassa, ismerteti, vagy a jegyzőkönyvvezetővel felolvastatja, ha a tanú kihallgatását a Be. 285. § (1) bekezdése alapján nem indítványozták, és a tanú tárgyaláson történő kihallgatását a bíróság sem tartja szükségesnek. A hatályos szabályt a 2010. évi CLXXXIII. törvény iktatta be az eljárás gyorsítása céljából 2011. március 01. napjával. Nem vitatom, hogy bizonyos esetekben indokolt lehet a bírósági szakban a tanú meghallgatása helyett a vallomásáról készült jegyzőkönyv felolvasása vagy ismertetése, ugyanakkor ez a rendelkezés több kérdést is felvet. Elsősorban jogalkotói szinten megerősíti azt a gyakorlatot, miszerint az ítélező bíróság nagyobb hitelt tulajdonít a nyomozás során – de facto kontroll nélkül – felvett jegyzőkönyvnek, mint annak a vallomásnak, amit a szóbeli,

⁹ BELEGI József – BERKES György [szerk.], *Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára*, Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 503.

nyilvános és közvetlen tárgyaláson előtte tesz a tanú vagy a terhelt. Pedig a nyomozás során rögzített vallomások hitelt érdemlőségét sokkal inkább kétséggel kellene kezelni a bírósági szakaszban, hiszen a már hivatkozott 8/2013. (III. 1.) AB határozat is rámutat: „A nyomozás során fogantatott kihallgatásoknak független résztvevői nincsenek. A nyilvánosság hiányának egyik következménye, hogy a kihallgatáson történtek később nehezebben ellenőrizhetők, rekonstruálhatók.”¹⁰ A nyomozás során felvett vallomások önkéntessége tekintetében egyre többször merül fel kétség olyan kiemelkedő súlyú ügyekben is, amelyek a széles közvélemény előtt ismertek, hát még azokban az esetekben, amelyek ilyen érdeklődésre számot sem tarthatnak. Igaz ez a terhelti vallomásokra, de 2012. január 1. napja óta az ügyvédi jelenlét nélkül lefolytatott tanúkihallgatásokra is. Természetesen a XXI. században már egyáltalán nem lenne lehetetlen a nyomozó hatóságok által végzett kihallgatások videofelvételre történő rögzítése¹¹, ha már a bizonyítás szempontjából a praktikumban a nyomozási szakasz ennyivel jelentősebb a bírósági szakasznál. Azonban a jelenlegi helyzetben nehezen tudom azt elképzelni, hogy kizárólag az eljárás gyorsítása céljából a bíróság olyan tanúk vallomása alapján állapítsa meg a bűnösséget, akiknek a nyilatkozatát közvetlenül nem vizsgálta meg. Ezzel kapcsolatban érvként lehet felhozni, hogy az adott tanú vallomása esetlegesen nem különösebben releváns az adott ügyet illetően. Ez viszont ellentétben állna a tanú Be. 79. § (1) bekezdésében meghatározott fogalmával, miszerint tanú az, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet. Az eljárás kezdeti szakaszában természetesen nem lehetséges annak kétséget kizáró megállapítása, hogy a tanúként meghallgatandó személynek a bizonyítandó tényről valóban van-e tudomása, azonban a bírósági szakaszban ezt már nyilvánvalóan el lehet dönteni a vádirati tényállás és a tanú vallomásának ismeretében. Tehát a releváns tényről nem tudó személy tanúkénti megjelenése a bírói eljárás során nem indokolt, korábbi vallomásának ismertetése vagy felolvasása felesleges. A releváns tényekről vallomást tevő tanút viszont mindenképpen indokolt meghallgatni a bírósági eljárásban, ahol az eljárás résztvevői közvetlenül vizsgálhatják a tanú szavahihetőségét és a vallomás hitelt érdemlőségét. Főszabály szerint a védelem egyébként is csak a tárgyaláson gyakorolhatja a kérdezési jogát, mivel a nyomozás során túlnyomó részt nincs tudomása arról, hogy ki és milyen tartalmú tanúvallomást tett. A Be. 296. § (2) bekezdésével kapcsolatos másik észrevételem, hogy nem szerencsés a visszautaló szabályozási technika, a Be. 285. § (1) bekezdésére történő hivatkozás. A helyes értelmezés alapján ugyanis amennyiben többek között a vádlott vagy a védő indítványozza, úgy a bíróság a tanúvallomás ismertetése vagy felol-

vasása helyett meg *kell*, hogy idézze a tanút a tárgyalásra, az eljárás gyorsítására tekintet nélkül. A Be. 285. § (1) bekezdése alapján tett indítványokat azonban a Be. 285. § (3) bekezdése alapján a bíróság *elutastíthatja*, amely ellen külön fellebbezésnek nincs helye, azt csak az ügydöntő határozattal szemben bejelentett fellebbezésben lehet sérelmezni. Vagyis nem szerencsés a Be. 285. § (1) bekezdésére visszahivatkozni a Be. 296. § (2) bekezdésében, hanem expressis verbis rögzíteni lenne szükséges, hogy az eljárás mely résztvevőinek indítványára *köteles* a bíróság a tanút a tárgyalásra megidézni és ott meghallgatni, valamint hogy a bíróság az erre vonatkozó indítványt nem utastíthatja el.

A polgári jogi igény érdemi elbírálása

A Be. 335. § (2) bekezdése alapján amennyiben a bíróság az ítéletében megállapítja a bűncselekménnyel okozott kár, vagyoni hátrány, adóbevétel-csökkenés, vámbevétel-csökkenés összegét, illetve a bűncselekmény elkövetési értékét, ezen összeg mértékéig az előterjesztett polgári jogi igényt érdemben el kell bírálni. Ez a rendelkezés tehát nem azt mondja ki, hogy ilyen esetben a bíróságnak a polgári jogi igényt az ítélet történeti tényállásában megállapított összeg mértékéig *meg kell ítélnie*, hanem azt, hogy azt *érdemben el kell bírálnia*. Ez az értelmezés teljes összhangban áll a Kúria BKv. 81. számú véleményével is. Mindezt azért tartom szükségesnek hangsúlyozni, mert amikor ebben a tekintetben egy járásbírói ügyben vitába keveredtem a vádat képviselő ügyésszel, akkor ő a *meg kell ítélni – érdemben el kell bírálni* polémiát azzal zárta, hogy a „Kúria nagyon messze van innen!”... Holott az érdemi elbírálása vonatkozásában a Be. 54. § (7) bekezdése egyértelmű rendelkezéseket tartalmaz, amikor arra főszabályként a polgári eljárás szabályait rendeli alkalmazni. A helyes értelmezés alapján ez a polgári anyagi jog és a polgári eljárásjog szabályait jelenti, amelybe többek között beletartozik a Ptk. 339. § (2) bekezdése [A bíróság a kárért felelős személyt rendkívüli méltánylást érdemlő körülmények alapján a felelősség alól részben mentesítheti.], vagy a Ptk. 340. § (1) bekezdése [A károsult a kár elhárítása, illetőleg csökkentése érdekében úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Nem kell megtéríteni a kárnak azt a részét, amely abból származott, hogy a károsult e kötelezettségének nem tett eleget.] is, például abban az esetben, amikor a csalás sértettje az a takarékszövetkezet, amelynek alkalmazottjai a pénzkézelési szabályzatot sorozatosan és súlyosan megsértve teljesítettek kifizetést a vádlott részére. Természetesen ezek a szempontok a büntető ítélezésben szokatlanok lehetnek, azonban a kárigény elbírálása nyilvánvalóan azonos szabályok szerint kell, hogy történjen akár büntető-, akár polgári eljárásban kerül arra sor, hiszen minden más megoldás súlyosan diszkriminatív lenne.

¹⁰ 8/2013. (III. 1.) AB határozat indokolása 2.2. pont

¹¹ FTI Közlemény Helyi Szakértői Csoport (Magyarország) találkoztójáról, 2013. február 21., 3.

Relatív eljárási szabálysértések

A Be. 375. § (1) bekezdésének második mondata szerint relatív eljárási szabálysértés – és egyben relatív hatályon kívül helyezési ok – amennyiben a bizonyítás törvényességére vonatkozó szabályokat megsértették, az eljárásban részt vevő személyek a törvényes jogaikat nem gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlását korlátozták. Ebben a körben úgy vélem, hogy a példálózó jellegű felsorolásban megjelölt két ok esetében a relatív eljárási szabálysértésként történő értékelés nem elegendő, ezeknek abszolút eljárási szabálysértésként – és egyben abszolút hatályon kívül helyezési okként – történő meghatározása sokkal inkább előmozdítaná a tisztességes eljárás és a fegyverek egyenlősége elvének érvényesülését. A bizonyítás törvényességének kérdésében az eljáró hatóságok és a védelem szemlélete között mára már akkora szakadék alakult ki, amelynek ékes példája a korábban hivatkozott 8/2013. (III. 1.) AB határozat. Ebben a körben irányadónak tekintem a Be. 78. § (4) bekezdésével kapcsolatban kifejtetteket, ezt itt most megismételni nem kívánom. Ezen túlmenően a bizonyítás törvényessége szempontjából hazánkban gyakorlatilag figyelmen kívül marad például az Egyezmény 6. cikk 3. d) pontja is, amelynek értelmében a terheltnek joga van ahhoz, hogy kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúihoz és kieszközölhesse a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják. A strasbourgi bíróság következetes joggyakorlata szerint amennyiben kizárólagosan vagy döntő mértékben olyan tanúk vallomása alapul az elítélés, akiknek a vallomását a védelem nem teheti kérdésessé, úgy sérül a vádlott tisztességes tárgyaláshoz való joga. Hazánkban a nyomozási szakaszban a védelem többnyire nincs abban a helyzetben, hogy a tanúk vallomását megismerhesse, a tanúkhöz kérdést intézzen. Amennyiben a tárgyaláson a nyomozás során terheltó vallomást tevő tanúk érdemben egyetlen védelmi kérdésre sem válaszolnak (például elmondásuk szerint már nem emlékeznek semmire), úgy az ítélező bíróság a kontrollálatlan körülmények között felvett nyomozási vallomásokat minden további nélkül elfogadja az ítélezés alapjául. Ha pedig a tanú a tárgyaláson eltér korábbi vallomásától, úgy arra hivatkozással fogadja el előszeretettel ez utóbbit a bíróság, hogy a tanú akkor még jobban emlékezett a történetekre. Költői a kérdés: Magyarországon a védelem valóban a váddal összemérhető kérdezési joggal rendelkezik az eljárásban, valóban nincs elítélés olyan tanúk vallomása alapján, akiknek az elmondását a védelem de facto nem kérdőjelezte meg? Vagy például sérti-e a bizonyítás törvényességét, ha nem kiemelt jelentőségű ügyekben a tanút poligráfos vizsgálatnak vetik alá, ha az írni-olvasni nem tudó személy vallomásáról felvett jegyzőkönyv felvételénél nincs hatósági tanú? Bizonyára egyiket sem tekintené olyan súlyú eljárási szabálysértésnek az ítélező bíróság, hogy emiatt a kasszatórius

jogkörét gyakorolja. Jogalkotói szinten is rendezésre szorul továbbá, hogy például a különösen védett tanúk esetében a vádlott és a védő kérdésfeltevésre vonatkozó indítványai nem kötik a bíróságot, vagyis a védelem kérdezési joga csupán közvetett és nem közvetlen, szemben az ügyészével. FENYVESI Csaba ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy „*az elutasítás lehetősége, a tanú kérdésésének elmaradása miatt nem felel meg a szabályozás az európai emberjogi normáknak, egyik eljárási szakaszban sem biztosított az elutasított esetekben a védői kérdésfeltevés és a válaszadás kötelezettsége a védett tanú részéről.*”¹² Nem felel meg a hazai szabályozás a strasbourgi bíróság esetjogának abban a vonatkozásban, hogy a védelem a tanúkhöz azonos feltételekkel intézhessen kérdéseket, mint a vád (hiszen az ügyész jelen lehet a különösen védett tanú kihallgatásán, míg a védő és a vádlott nem), és nincs olyan rendelkezés sem, miszerint az elítélés nem alapulhat kizárólag vagy döntő mértékben anonim tanúk vallomása. Ebben a körben a bizonyítás törvényességének sérelmére hivatkozni majdhogynem reménytelen, ezek a szempontok a hazai joggyakorlatban nem érvényesülnek, és egyebekben is a legritkább esetben kerül sor hatályon kívül helyezésre a Be. 375. § (1) bekezdésének második mondata alapján.

A tanú vallomásának poligráfos vizsgálata

Sokáig nem volt kérdéses, hogy – véleményem szerint nagyon helyesen – a tanú vallomása nem vizsgálható poligráffal, ez a lehetőség csak a terhelt vallomása esetében vehető igénybe. Ezt az álláspontot megerősítette a Legfőbb Ügyészség Nyomozásfelügyeleti és Vádelőkészítési Főosztálya által kiadott NF.3797/2005/10-1. számú állásfoglalása, amely a nagykorú gyanúsítottnál engedi a poligráfos vizsgálatot, és megtiltja azt a tanúk és sértettek esetében. Ugyanezt az álláspontot képviseli az Ig. 404/2009. Legf.Ü. számon kiadott emlékeztető 209/b. pontja.¹³ Azonban 2011 nyaráról a kiemelt jelentőségű ügyekben a Be. 554/E. § alapján a tanú vallomása beleegyezése esetén poligráf alkalmazásával is vizsgálhatóvá vált. Ez nem kellett volna, hogy érintse az általános szabályok szerint folyó, továbbá a többi külön eljárás esetében követendő gyakorlatot, ennek ellenére ezekben is elkezdtek a tanúvallomások poligráfos vizsgálatát, arra hivatkozással, hogy a Be. nem tiltja ezt, sőt a tanú beleegyezésére csak a kiemelt jelentőségű ügyekben van szükség, a többiben nincs. A gyakorlat azóta is eltérő megynként, ami meglehetősen meglepő egy olyan országban, amelyben elvileg egységes jogrendszer működik. Ehelyütt nem foglalkoznék azzal sem, hogy a poligráfos

¹² FENYVESI Csaba: *A tanúvédelem és a védőügyvéd* In: *A tanúvédelem útjai Európában* [szerk. RÓTH Erika], Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002, 86.

¹³ A kérdéskörrel részletesen: BUDAHÁZI Árpád: *A vallomás őszinteségének műszerez ellenőrzése, különös tekintettel a poligráfos vizsgálatra*: Doktori Értekezés, Pécs, 2012, 106.

vizsgálat validitása megkérdőjelezhető, alkalmatlan a szubjektíve igaz, de objektíve hamis vallomások kiszűrésére, vagy az ún. Othello-hiba előfordulására.¹⁴ Azonban azzal igen, hogy mennyire helytelen az a fel fogás, miszerint, ha a Be. nem tilt valamit, akkor azt az eljáró hatóság nyugodtan megteheti. Ilyen alapon például sor kerülhetne a szakértők poligráfós vizsgálatára, hiszen a Be. erről sem rendelkezik. Nyilvánvalóan a büntetőeljárás és a bizonyítás törvényessége ellen hat az ilyen kiterjesztő értelmezés. Amennyiben a jogalkotó úgy véli, hogy a tanúvallomás poligráfós vizsgálatát megengedi, úgy az ezekre vonatkozó szabályokat a Be. megfelelő részeibe indokolt beiktatni,

ezek hiányában viszont a jogalkalmazónak nem szabad többet beleértetni a törvényszövegbe, mint amennyit az valójában tartalmaz. Egyebekben nehezen lenne magyarázható, hogy az általános eljárási szabályok szerint a terhelt beleegyezésére szükség van a vizsgálathoz, de a tanúnál nincs ilyen feltétel, csak a kiemelt jelentőségű ügyekben. Mindezek alapján úgy vélem, hogy amennyiben nem ez utóbbi külön eljárásban kerül sor a tanú esetében poligráfós vizsgálatra, különösen a beleegyezése hiányában, úgy a bizonyítás törvényességére vonatkozó szabályok sérülnek, és a Be. 78. § (4) bekezdésében foglalt jogkövetkezmények alkalmazandók. ■

¹⁴ Ezekről részletesen: ELEK Balázs: *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó, Debrecen, 2008. és EKMAN Paul: *Beszédes hazugságok*, Budapest, Kelly Kft., 2010.

Ára: 2900 Ft

AZ ÚJ BTK.-HOZ KAPCSOLÓDÓ, FELÜLVIZSGÁLT ÉS ÚJ KÚRIAI TESTÜLETI DÖNTÉSEK

A Kúriai Döntések (Bírósági Határozatok) különszáma

SZERKESZTŐ: Kónya István

Az új Büntető Törvénykönyv hatálybalépésével egyidejűleg a Kúria Büntető Kollégiuma felülvizsgálta korábbi testületi döntéseit. Így két új jogegységi határozat váltja fel a korábbi 15. sz. Irányelvet, a 2/2013. (VII. 8.) BK véleménnyel pedig rögzítésre került, hogy a

Kúria a korábbi büntetőjogi tárgyú kollégiumi vélemények közül melyeket tartja fenn, a jogszabályi változásoknak és a bírói gyakorlat alakulásának megfelelően módosítva.

Tekintettel az új, valamint a felülvizsgált testületi döntéseknek a büntető jogalkalmazás során betöltött kiemelt szerepére, a Kúriai Döntések folyóirat azokat külön lapszámban jelenteti meg. A gyűjtemény az új jogegységi határozatok mellett a Kúria által fenntartott valamennyi kollégiumi vélemény felülvizsgált szövegét is tartalmazza.

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1037 Budapest, Montevideo utca 14.

Fax: (36-1) 349-7600 • Telefon: (36-1) 340-2304 • info@hvgorac.hu

www.hvgorac.hu • www.ujbtk.hu